
Projekt POKL04.01.01-00-029/09 „Dostosowanie modelu kształcenia studentów filologii polskiej do wyzwań współczesnego rynku pracy (ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju kompetencji informatycznych oraz informacyjno-medialnych)”

Elżbieta Wrocławska, Jadwiga Zieniukowa

Wstęp

(w: *Języki mniejszości i języki regionalne*, red. E. Wrocławska, J. Zieniukowa, Warszawa 2003, s. 11–16)

W czerwcu 2003 roku minęła setna rocznica urodzin Profesora Zdzisława Stiebera (zmarłego w 1980 roku), wybitnego slawisty, wielce zasłużonego dla badań języków mniejszościowych i języków regionalnych oraz pogranicz językowych. Jego prace na temat języków łużyckich, kaszubszczyzny, łemkowszczyzny, pogranicza językowego polsko-ukraińskiego i polsko-słowackiego oraz inne wytyczyły kierunki dalszych badań różnych językoznawców nad tymi i pokrewnymi językami, obserwowanymi z perspektywy fundamentalnych dla lingwistyki zagadnień jakościowego i ilościowego statusu małych języków (etnolektów), dialektów — w tym gwar przejściowych — oraz kontaktów językowych.

Profesor Stieber był także inicjatorem (lub współinicjatorem) i współwykonawcą wielkich zespołowych przedsięwzięć naukowych, takich jak *Mały atlas gwar polskich* (MAGP) i *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich* (AJK).

Instytut Sławistyki PAN w Warszawie, którego założycielem przed pięćdziesięcioma laty i długoletnim dyrektorem był Zdzisław Stieber, oraz autorzy i redaktorki naukowe tomu zbiorowego *Języki mniejszości i języki regionalne (Languages of Minorities and Regional Languages)* dedykują tę książkę pamięci Mistrza¹.

W niniejszym tomie studiów zamieszczamy też prace, które — w wersji referatowej — były prezentowane (i dyskutowane) na międzynarodowej konferencji na temat „Języki mniejszości i języki regionalne (regiolekty)”, zorganizowanej w Warszawie w październiku 2001 roku przez Instytut Sławistyki PAN (ściślej: Pracownię Języków Lechickich i Łużyckich tego Instytutu), poświęconej pamięci Profesora Zdzisława Stiebera.

Temat książki — uwidoczony w tytule *Języki mniejszości i języki regionalne* — odpowiada żywym obecnie zainteresowaniom nauki². Przyciąga uwagę specjalistów różnych dyscyplin humanistycznych (językoznawców, et-

¹O życiu i działalności Profesora Stiebera pisano w dwu dedykowanych mu pośmiertnie książkach: 1. *Zdzisław Stieber (1903–1980)*, red. Ewa Rzetelska-Feleszko, Wrocław 1982, Ossolineum; 2. *Studia linguistica memoriae Zdzisłai Stieber dedicata*, red. Jadwiga Zieniukowa, Wrocław 1983, Ossolineum.

²Por. np. publikacje: Jan Wirrer (Hrsg.), *Minderheiten- und Regionalsprachen in Europa*, Wiesbaden 2000, Westdeutscher Verlag; Leoš Šatava, *Národnostní menšiny v Evropie. Ecyklopedická příručka*, Praha 1994.

nolingwistów, etnologów, socjologów, historyków, kulturoznawców itd.), a także innych środowisk, wśród nich polityków. Problematyka ta znalazła się też w instytucjach jednoczącej się Europy (Parlament Europejski, Rada Europy) i w dokumentach prawnych. Mamy tu na uwadze szczególnie *Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych*, uchwaloną przez Radę Europy w 1992 roku³.

Kierując się ujęciem problemu w tej Karcie, podstawowe terminy rozumiemy w sposób następujący:

„— **języki mniejszościowe** (ang. *minority languages*) — języki grup narodowościowych mających swoje organizmy polityczne poza terytorium danego państwa, posiadające w związku z tym swoje znormatywizowane odmiany standardowe, będące językami oficjalnymi innych państw (np. ukraiński w Polsce [...]). Do tej grupy na ogół zalicza się również języki nie posiadające statusu oficjalnych języków państwowych, nie spokrewnione genetycznie z językiem większości i używane przez autochtoniczne grupy zamieszkujące swoje terytorium etniczne na terenie innego państwa (np. [...] serbołużycki w Niemczech);

— **języki regionalne** (ang. *regional languages*) — języki używane przez poszczególne autochtoniczne grupy etniczne, często blisko spokrewnione z językami większości (przez co dyskusyjny bywa ich status lingwistyczny), nie posiadające statusu języków oficjalnych, używane na ogół w wielu odmianach dialektałnych”⁴ (np. kaszubski w Polsce).

Zdajemy sobie sprawę, że terminy „języki mniejszościowe”, a szczególnie „języki regionalne” (zwane też regiolektami), nie są jeszcze w nauce jednoznacznie rozumiane. Zwłaszcza przymiotnik *regionalny* i jego podstawa, rzeczownik *region*, niosą wiele sensów⁵.

„Języki regionalne (regiolekty)” bywają czasem rozumiane jako odmiany regionalne/terytorialne języka narodowego/etnicznego (niekiedy jako synonim terminu: dialekty). Znajduje to też odbicie w niniejszym zbiorze studiów. Jako redaktorki tomu nie zastosowałyśmy tu terminologicznych rygorów, pozostawiając autorom swobodę wyboru tematu i interpretacji bogatej, różnorodnej językowej rzeczywistości „mniejszościowej”, nie zawsze dającej się jednoznacznie ująć w ramach ścisłej klasyfikacji, zwłaszcza, gdy sprawy

³Zob. Alfred F. Majewicz i Tomasz Wicherkiewicz, *Polityka językowa na Kaszubach na tle prawodawstwa wobec mniejszości w jednoczącej się Europie (Diagnoza i postulatory)*, [w:] Edward Breza (red.), *Kaszubszczyzna. Kaszëbizna*, Opole 2001, s. 81–98; zob. też Tomasz Wicherkiewicz w niniejszym tomie.

⁴Cytat z: A. F. Majewicz, T. Wicherkiewicz, *op. cit.*, s. 87–88, zob. też s. 91–97.

⁵Zob. w: Kwiryna Handke (red.), *Region i regionalizm — pojęcia i rzeczywistość*, Warszawa 1993, SOW.

Tom *Języki mniejszości i języki regionalne*, zawierający 44 studia napisane w kilku językach (polskim, górnołużyckim, chorwackim, rosyjskim, białoruskim, ukraińskim), został podzielony na cztery rozdziały: 1. Zagadnienia ogólne (7 prac); 2. Funkcjonowanie języków mniejszościowych i regionalnych, ich status i struktura (19 prac); 3. Pogranicza językowe, wielokulturowość i interferencje językowe (16 prac); 4. O działalności naukowej Profesora Zdzisława Stiebera (2 prace). Taki podział daje schematyczny obraz prezentowanych tu zagadnień. Zdajemy sobie sprawę, że w pewnych wypadkach przydział jakiegoś studium do danego rozdziału może się wydawać nieco arbitralny (dotyczy to głównie rozdziałów II i III), staraliśmy się wszakże zachować pewien merytoryczny i logiczny porządek.

W obrębie rozdziałów zastosowano układ alfabetyczny według nazwisk autorów (nazwiska pisane grażdanką włączono w układ alfabetyczny właściwy dla języka polskiego). Poszczególne studia zostały zaopatrzone w krótkie streszczenia w języku innym niż tekst pracy (przeważnie w angielskim, a także w niemieckim, polskim, rosyjskim).